

Morgonmöte på Landspítalinn med genomgång inför en av dagens operationer, en avligering av ett aneurysm i arteria femoralis. Till vänster Ragnhildur Steinbach, till höger överläkaren Halldór Jóhannsson.

Ragnhildur Steinbach, en av Islands två kvinnliga kirurger

”En riktig löshäst i systemet”

Det är en onsdagmorgon i februari. Det myllrar av folk på gatorna i Reykjavik. Och bilar. Var tredje, ungefär, av dessa är en sådan där djungelbil – en stor fyrhjulsdriven jeep, gärna förhöjd rejält av enorma 39-tums hjul.

På Landspítalinn hittar jag allmänskirurgen Ragnhildur Steinbach på kärnkirurgernas röntgenrond tillsammans med kollegerna. På avdelningen vidtar sitttrond med kaffe, och överläkaren Halldór Jóhannsson visar med penna och papper hur han tänker sig lösa förmiddagens operationsfall med en avligering av ett aneurysm i a femoralis superficialis med anastomos förbi det sjuka området. Ragnhildur ska assistera vid operationen.

TEXT OCH FOTO

BJÖRN CARLSSON
allmänläkare, Björnkullens
läkarmottagning, Åtvidaberg.

Ragnhildur Steinbach är den ena av Islands två kvinnliga kirurger. Hon är född 1952, maken är jurist och paret har en 17-årig son. Familjen bor i ett litet hus i en förstad till Reykjavik. Ragnhildur tog läkarexamen 1980 och gjorde sedan på Island ett och ett halvt år motsvarande AT, i perioder.

– Jag stannade några år på Island efter universitetsstudierna så att min make kunde göra klar sin juridikutbildning.

Efter utbildningen arbetade hon först två och ett halvt år inom psykiatrin.

– Men jag var också väldigt intresserad av kirurgi. Båda specialiteterna handlar ju människor och mitt intresse för umgänge med människor kunde jag tillfredsställa i båda. I psykiatrin hade jag svårt att, på sikt, trivas – hierarkin var så stark.

Kringflackande liv

1985 behövdes underläkare på kirurgen och Ragnhildur flyttade över dit.

1986 flyttade familjen till Sverige för Ragnhildurs specialistutbildning i kirurgi. Under Sverigeåren var maken för det mesta utan arbete.

Hon inledde sin Sverigesjour i Falköping med att påbörja ett »gråblock» i kirurgi och från våren 1987 blev det all-

mänkirurgi i Helsingborg och senare i Lund i perioder. Ragnhildur, själv uppvuxen i höghusmiljö, fick boende i ett höghus i Skåne uppleva vår svenska tvättstugekultur.

– Jag höll på att bli galen på alla tanger som långt före vår tvättids slut stoppade in näsan och nödvändigtvis skulle upplysa mig om att min tid minsann snart var slut.

Familjen fick under ett år hyra en villa i ett område där det fanns likasinnade och trivdes där mycket bra. Så jag, svensken, behöver inte gömma mig bakom kameran när vi fortsätter intervjun.

– I samband med nedskärningarna i Sverige 1990–1991 blev jag tvungen att flacka runt lite i Skåne. Jag fick specialistkompetens i allmänskirurgi i Lund 1992.

1993 återvände Ragnhildur Steinbach till Island.

– Min man och vår son for hem ett par år tidigare, på grund av rötterna och sonens skolstart. Jag försökte börja forska i ett övre GI-team men blev på grund av nedskärningarna överflyttad till kärnkirurgin.

Efter hemkomsten var hon arbetslös.

– Men jag löste situationen genom att kussa runt på Island som vikarie, vi

islänningar bär en känsla av att vi vill klara oss på egen hand, försöker i alla fall. 1994 fick jag en halvtidstjänst som allmänkirurg på det lilla sjukhuset i Keflavik, det var mest standardoperationer – bräck, varicer, gallor. Halvtid blev dock för lite.

Subspecialisering önskvärd

För att få jobb på Landspítalinn så skulle man helst vara såväl subspecialiserad som disputerad. Till detta sjukhus kom Ragnhildur Steinbach 1995 på ettårsförordnande som underläkare inom kärllkirurgi och som amanuens för kirurgikursen. Och sedan har det rullat på. Hon funderar på ett års fellowship i USA för att bli färdig subspecialist. Går för närvarande på förordnande på specialisttjänst, ett vikariat som ständigt har förlängts.

Ragnhildur Steinbach har ett starkt intresse för kommunikation och ägnar alltmer tid till uppgifter på universitetet. Förutom undervisning av kirurgistudenterna med praktisk handledning i undersökningsteknik och en del föreläsningar är hon sedan två år biträdande studievägledare på medicinska fakulteten.

– Jag går för närvarande på en pedagogisk utbildning på universitetet, motsvarande ett år på heltid.

När den är färdig är Ragnhildur den enda läkaren på Island som gått kursen.

– Jag är jämnårig med professorn i kirurgi. Han föreslog att jag skulle gå kursen. Han tänker modernt och vill verkligen att studenterna ska få maximalt utbyte av sin tid på kirurgen. Som undervisande läkare kan man dock inte isolera sig i det utan jag är mån om att vara med i den dagliga verksamheten. Medicinen förändrar sig ju hela tiden.

Tidigare var det färskra underläkare som hade hand om den praktiska utbildningen av studenterna. Förfarandet att tillsätta specialistresurser för studenterna sprider sig nu till andra kliniker.

– Det är ju faktiskt specialisterna som har det bästa handlaget när det gäller att exempelvis bedöma ett kallt ben, ont i magen, hur man ska sköta ett toraxdrän eller en stomi, eller lära ut kirurgia minor, menar hon.

Ett nytt studieschema

På kirurgen är man nu i färd med att komponera ett nytt studieschema. Undervisningen har hittills varit utspridd till termin 7 och 12 men nu ska det bli en stor sammanhållen kurs.

Ragnhildur Steinbach vet fortfarande inte om hon egentligen vill bli kärllkirurg.

– Jag, liksom många andra, försöker

Fakta om läkare på Island

Läkartäthet 1 per 360. Totalt finns 750 läkare på Island, 190 av dem är allmänläkare. Medicinska fakulteten i Reykjavik tar för närvarande in 36 studenter per år men intaget ska ökas till 40. Utbildningstiden är sex år och följs av ett år motsvarande AT.

Landspítalinn i Reykjavik är landets universitetssjukhus med ansvar även för grund- och vidareutbildning av sjuksköterskor och sjukgymnaster. Sjukhuset har ca 2 400 årsanställda och bistår även sjukhus och vårdcentraler på landsbygden som »landets telemedicinska centrum som jämnar ut alla islänningars tillgång till specialistvård oberoende av boställningsort». Sjukhuset har 11 operationssalar.

Sjúkrahús Reykjavíkur är stadens andra stora sjukhus. Krafter verkar för att sammanföra dessa båda till ett. Sjúkrahús Reykjavíkur har mycket större akutmottagning och har de flesta av traumafallen. På detta sjukhus finns ÖNH och neurokirurgin. Toraxkirurgi och övriga stora discipliner finns på Landspítalinn så det kan bli besvärande för traumafall i vissa lägen.

Ute i landet finns en handfull små sjukhus som har viss operationskapacitet.

Specialistutbildning finns inte på Island, utan alla läkare lämnar landet under ett antal år efter legitimationen. De far till de nordiska länderna, företrädesvis till Sverige och Norge, samt till USA (dit de flesta organspecialistaspiranterna söker sig). Några få far till England och Holland. Äldre läkare brukar hjälpa de yngre med kontakter.

Isländska läkare har rätt till tre vidareutbildningsveckor per år med full lön och rätt till en betald utlandsresa per år. Semestern är sex veckor. Många isländska läkare har extraknäck av allehanda slag och många av sjukhusläkarna har privatmottagning vid sidan av. En effekt av specialisternas flitighet är t ex att allmänläkare sällan har diabetiker och hjärtsviktpatienter i sin vård.

Lönen för en kirurg som har jourer brukar ligga på drygt 5 miljoner per år. Skatten är 38 procent. Staten finansierar all sjukvård. Någon uttalad privatiseringssträvan verkar inte finnas.

anpassa mig. Det är viktigt för mig att vara kvar i Reykjavik, vill avvakta med USA-år tills jag vet att sonen kan stå på egna ben.

Långsam lycka är bäst, menar hon, och verkar inte ha drabbats av statusfrossan.

– Islands statussymboler är jättelika jeepar i 4–5-miljonersklassen. De ger ägaren (eller leasingkunden) en känsla av att må bättre.

På Island finns ett bra patientförsäkringssystem, men hon börjar se önskade influenser från USA. Det förekommer att patienter åttalar läkare privat med hjälp av advokat för att klämma stora skadestånd ur systemet.

Ragnhildur reflekterar över sin roll i sjukvårdsapparaten.

– Min livssyn är att människor ska ta ansvar för sig själva och ibland rimmar det lite illa säger hon. Jag är nog en riktig löshäst i systemet, säger denna dugliga kvinna som har siktet inställt på kommunikation. •

Hallgrimskirkja dominerar med sin höjd Reykjaviks stadssiluett.

Viktiga historiska händelser

- 874.** Island befolkas, huvudsakligen från Norges västkust och från vikingabosättningarna på Irland och i Skottland.
- 930.** Althingi etableras – det är världens äldsta parlament – vid Thingvellir.
- 1000.** Den islandsfödde Leifur Eiriksson blir den förste europé som trampar Amerikas jord. Han var son till Erik den röde som 20 år tidigare upptäckte och koloniserade Grönland.
- 1200-tal.** Sagoskrivandets gyllene tid.
- 1380.** Island (och Norge) kommer under danskt inflytande.
- 1402.** Pesten når Island.
- 1662.** Absolutism introduceras på Island. Danmarks kungar blir ärftliga härskare på ön. Althingis lagstiftande kraft reduceras kraftigt.
- 1783.** Våldsamma eruptioner av många vulkaner, »skaftaeldar», orsakar massdöd av människor, växter och djur.
- 1809.** Den danske äventyraren Jörgen Jørgensen tar makten på Island och förklarar landet oberoende. Hans styre varar i två månader.
- 1874.** Tusenårsfirande av bosättning firas vid Thingvellir. Danske kungen sanktionerar lagstiftande kraft åt Althingi och landet ges begränsat självstyre avseende inrikesaffärer. Många år av frihetskamp har föregått detta.
- 1911.** Islands universitet grundas.
- 1918.** Unionsakten. Island blir en suverän och oberoende stat men delar kung med Danmark.
- 1940.** Brittiska trupper ockuperar Island, ersätts 1941 av amerikansk trupp.
- 1944.** Den 17 juni etableras den moderna Republiken Island vid Thingvellir.
- 1950.** Island och USA träffar ett bilateralt försvarsavtal och amerikansk trupp återvänder till Island där de finns än idag.
- 1955.** Halldór Laxness erhåller Nobelpriset i litteratur.
- 1958.** Fiskegränsen utvidgas till 12 sjömil. »The Cod War» med Storbritannien.
- 1972.** Frihandelsavtal med EEC.
- 1973.** Fiskegränsen utvidgad till 200 sjömil. Nytt torskkrig med England.

Fakta om Island

Geografisk position: 80 mil till Skottland, 30 mil till Grönland. Breddgradsmässigt i jämnhöjd med mellersta Lappland, trots det ett förhållandevis mildt klimat. Somrarna är kalla och på vintern brukar termometern stå och hovra kring nollstreck. Nederbörden är riklig och vädet oförutsägbart.

Islands yta är 103 000 km², varav bland annat 1 procent är odlad jord, 12 procent glaciärer, 11 procent lavafält. 270 000 invånare, 160 000 av dem bor i Reykjavik (100 000) med förstäder.

Invånare per km²: 3 (Sverige 19, Australien 2). BNP (1995): 22 000 USD per capita (Sverige 18 700). Personbilar per 1 000 invånare (1995):464 (Sverige 418). 1 svensk krona motsvarar ungefär 9 isländska kronor.

Befolkningen lever på, i fallande betydelse, fiskeri (och den industri som fisket genererar), småindustri, aluminiumsmältverk (Island har en enorm och underutnyttjad potential för vattenkraft och även geotermisk energi), statliga arbeten, lantbruk.

Arbetslösheten är mycket låg. Lägsta lön på Island är 70 000 kronor per månad. Skattefrihet upp till den nivån. De flesta köper sin lägenhet. En lägenhet på två rum och kök kostar cirka 5 miljoner, en villa 12–17 miljoner.

På Island finns några hundra flyktingar, framför allt från forna Jugoslavien och Vietnam. Röda korset och staten förde dem smidigt och tidigt in i samhällsliv och arbete. De är spridda över landet i samklang med de olika regionernas behov av arbetskraft. Ordet segregation tycks inte behöva användas på Island.

Det isländska språket härstammar från fornnordiskan, som talades i Norden för omkring 1 000 år sedan. Än idag försöker man bevara språkets egenart. I stället för att ta in låneord bildas de nya isländska orden ofta av fornnordiska ordstammar. Exempel: cykel benämns reidhjól, TV sjónvarp och radio útvarp.

*

Hur är då islänningen själv? Min hustru säger efter en veckas begrundande: »Hypermodern, rask utan att verka stressad, lågmäld, harmonisk, välmående, målmedveten, seriös, professionell.»